

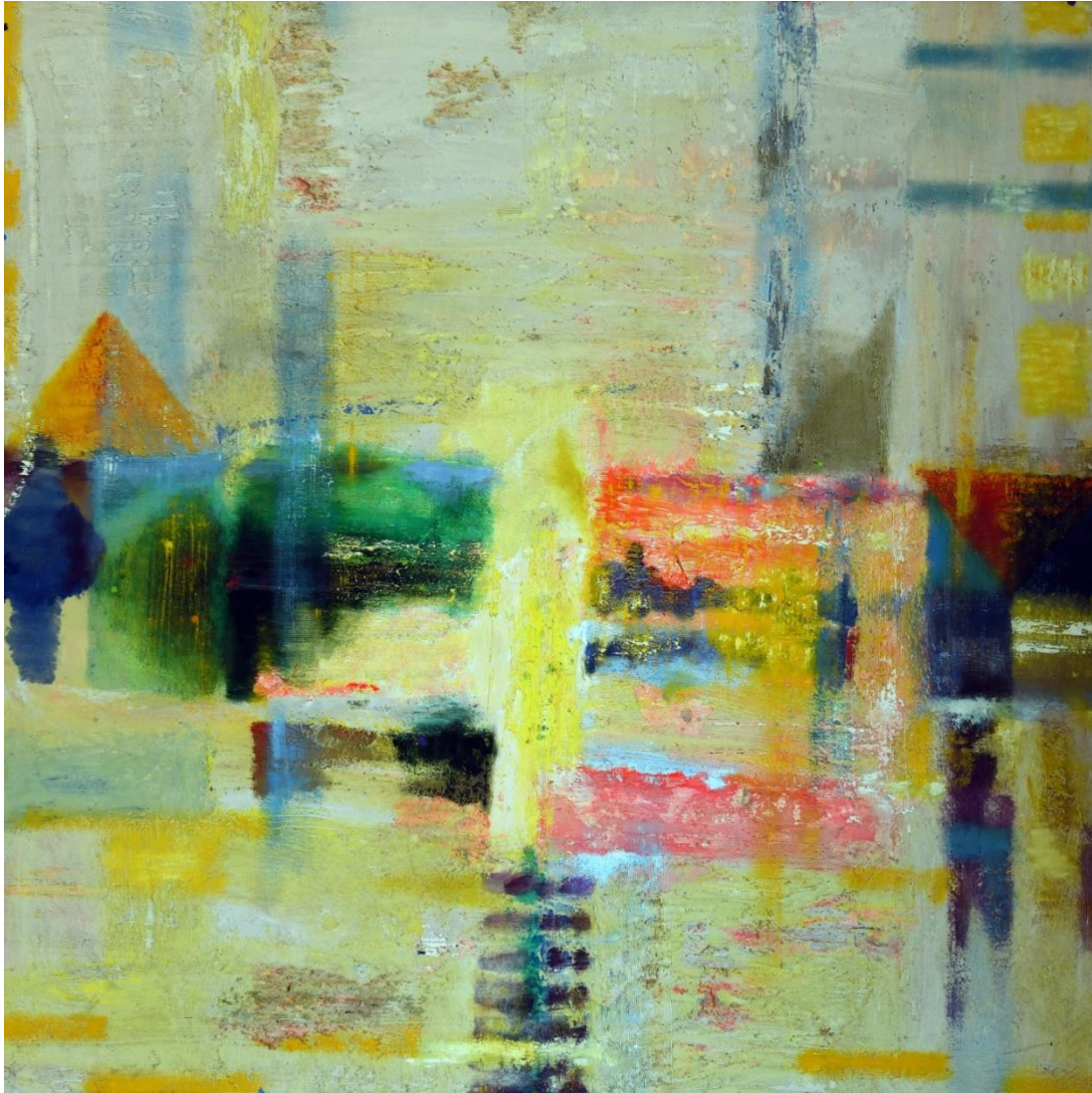
Makoldi Sándorról

Makoldi Sándorról, ahogy Pap Gábor művészettörténész fogalmazott egykor, „*a Makoldi jelenségről*” azért nehéz beszélni, mert aki csak ismerte, tudja, hogy szellemiségét hitelesen érzékeltetni csak az képes, aki maga is hasonló magaslatokban jár, szellemével gyakorta ott fenn, a szellem régióiban időzik. S kérdezheti épp ezért az ember önmagától, neki ugyan mi dolga itt akkor, jól tudván, hogy a hegycsúcsokat alulról kémlelni más, mint ott fenn szippantani a hűvös és kijózanítóan tiszta, páradús levegőből? Ugyan mi dolga hát?

Elrontani, félreérteni, mellényúlni az interpretáció és az interpretáló felelőssége és sajnos lehetősége, már-már adottsága. De nevezzük inkább e tevékenységet most magyar néven – Sándor bizonytalán támogatná ezt - egyszerűen hozzászólásnak, személyes élmények, megélések, sajátos tapasztalások nyomán. Hozzászólásnak egy elhivatott alkotó, „*mennyező*”, néprajztudós és gondolkozó csaknem szakrális tevékenységéhez, és aki végzi ezt most, sem szerepel kitüntetett szerepkörben. Hacsak azért nem, mert volt alkalma életében (mint oly sok tanítványának talán még sokkalta bőségesebben) Makoldi Sándor élet- és művészetfelfogásából esszenciális cseppeket kapni, befogadni és ízlelni, s az eltelt évek alatt e gondolatcsírákat belül megérlelni, műben, vagy szóban kibontani, saját személyes lét- és művészetfelfogásába beépíteni. S leginkább - és nem utolsósorban - látni a műveket(!), s a Mesterrel sokukat együtt felfedezni! (Bár érzem e feladat reménytelenségét is most, túlzott nagyságát, s talán ebben segít e kiállítás, ami az alkotói pálya legelső szeletét dolgozza fel, s ilyen értelemben az akkori időszak egészségét vizsgálhatjuk most, s nem feltétlenül az életmű egészségét. Ezt majd megteszik a nálamnál sokkalta avatottabbak, s már meg is tették talán. S hogy magam is az erre az időszakra jellemző absztrakt világban munkálkodok, talán lehet egy közelebbi, e műveket ténylegesen érintő kapcsolódási pont.)

Visszatérve az előzőhöz, azt hiszem, hogy egymással való közelebbi, festőként való megismerkedésünk is ezen esszenciális cseppek jegyében telt. (Főképp a gondolat, de a szülő természetnek transzszubsztanciációjára, átlényegülésére is gondolhatunk itt.) Leszámítva, hogy a budapesti Képzőművészeti Gimnáziumba való felvételi alkalmával, Gizóval, legidősebb gyermekével - aki később osztálytársam lett - együtt rajzolhattunk a Tanítóképző Főiskola rajztermében sok diák mellett, s hogy Ő volt a felvételi vizsgán közreműködő, akkor még számomra ismeretlen festő tanár. S hogy középiskolai létem alatt megismerhettem azért valamit e sajátos művészcsalád egyedi, s ugyanakkor a hagyományok világába mélyen eresztett felfogásából, s annak festői, színbeli, jelképi építkezéséből, az ezzel kapcsolatos komoly, közös,

az egész családot átható tanulmányokból - az szinte mellékes is. Tudvalévő, hogy Makoldi Sándor felfogásában a közösség egyébként is alapfogalom, bármilyen megközelítésben, és bármelyik egységét (család, nép, nemzet) vagy tevékenységi formáját vizsgáljuk is.

Aranykor (120 x 120 cm)

1973.

Vagyis emlékeim szerint 1997 nyarára tehető az az időpillanat, amikor a tokaji családi ház pincéjében Sándor (s a lánya, Gizó) invitálására kb. egy órácskát tölthettem másodmagammal, s emlékszem sok oly megvilágosító benyomásra, pillanatra, gondolati felvetésre, melyek aztán beszélgetéseink, találkozásaink alapjává, szellemi magjává váltak a későbbiekben. Érdeklődése irányomban már akkor is megejtő volt, hisz magam kezdőként, szinte ismeretlenül vetődtem abba a világba, amit tobzódóan színes és vitalitásban oly erőteljes munkáival képviselt. (Szakrális rétegeiről e műveknek most nem is beszélve.) S hogy e megtermékenyítő találkozást egy-két pohár, saját pincében érlelődő tokaji bor is kísérte, s hogy

annak oldott révületében még egy órát sikerült e pincétől már kicsit távolabb eltöltenem, boldog, derűs és végtelenül idillikus állapotban, az számomra jelképi erővel bír, s azt hiszem, sok mindent megmagyaráz akár Makoldi Sándor személyét, jelentőségét illetően is. A találkozás kétségtelenül az Aranykor jegyében telt, időtlen, kezdet és végpont nélküli pillanat volt, egy rés tulajdonképpen az időben. Megszentelt lét. Kezdet egy, az ember lényét mélyen érintő kapcsolódásnak, mely tanított és érlelt engem is szinte minden időben. Felidézem ezeket a mai napig, s útjelzőként szolgáltak-szolgálnak minden időszakomban. Megkerülhetetlenek. Minden Sándor által felvetett kérdés lényegi kérdés volt, határmezsgye akkor, ha az ember komolyan akarta-akarja venni életét, saját magát és tevékenységét is. Milyen különös – csak zárójelben jegyzem meg -, hogy az Aranykor atmoszférájáról, érzésvilágáról itt és most, a kiállításon szereplő egyik mű segítségével is képet kaphatunk az Ő megközelítésében.

S egy gondolat még a nyelv, a magyar nyelv kapcsán. Máig emlékezetes számomra, ahogyan a szanszkrit jóga szót elemezte nekem egyedi, sajátosan anyanyelvi, magyar megközelítésből. Sándor tudta, ismerte nyelvünk ősi, benső természetét, mely a létezésünkre vonatkozó értelmekkel, ideákkal, ösképekkel terhes a kezdetektől. Áldásokkal telített minden egyes szóvirágunk, bokrunk, s gyökünk, minden jelünk örökké visszavezetett a legbensőbb szellemi magig, mindnyájunk centrumáig, tulajdonképpen Istenig. Nyelvünk tisztán őrzi a forrással való kapcsolatát. Sándor tudta és ismerte az analógialáncokat, a lét megismerésének ősi közösségi útját, mely a művészet, s nemcsak az irodalom, de a képzőművészet, vagy épp a zene nyelvi rétegeit is átható mélyebb valóság. Analógiás gondolkozás nélkül az itt látott festmények (de semmilyen festészet) sem értelmezhetők. S tudjuk azt is, hogy a Mester értelmezésében a magyar nyelv elemei, szavai, s a képi jelek egymásba átfordíthatók. *„Ez pontosan olyan – mondja -, mint azok a szavak, amiket mindig használunk. A magyar nyelv szóképekből áll, ami könnyen átfordítható képírássá. Itt is, az egyik képen látható egy olyan növény, ami önmagából jön, spirális alakban, a „feje” akár a Nap is lehet, vagy a fényesség. Ezt a jelet, a termő tő = Teremtő jelét elég sokszor használom a képeimben.”*

De itt van pl. zene és festészet kapcsolata, rokonsága. A művészetekkel kapcsolatos egységélmény lehetősége. Emlékeimben feldereng most, ahogyan Sándor a debreceni Konzervatórium Liszt termében egy kifogástalan Steinway-t „birtokba véve” valami elképesztő lendülettel, szenvedéllyel és derűvel (elképzeltem) Debussy-t és Lisztet játszott (valójában improvizált - Makoldi Sándorné közlése szerint ugyanis nem tanult zongorázni), ezzel ott tulajdonképp a művészetek tökéletes egységét valósítva meg. Mindenki meghökkenésére, s mindezt egy kiállítás megnyitó apropóján, mindenféle előkészületek nélkül. Csak úgy spontán,

ahogy mondják... Eufórikus élmény volt. Festészetre, néprajzra, anekdotákra, jó értelemben vett bölcsekedésre számíthattak talán a jelenlévők, de erre biztosan nem... Végtelenül összetett, szinte félelmes élmény volt, több minden képzelhetőnél, s vázolt is valamit abból, amit csak Ő tudott (és látott is valószínűleg egyben).

Világtozás (100 x 90 cm) a Terem-tő jelével

1994.

Nem véletlen, hogy Makoldi Sándor a festők, s a saját tevékenységét sem a művészet álságos, profán megnevezésével illette. Hányszor hallhattuk tőle, hogy „*a művészet művi és vészes is*”, vagyis, nem alkalmas maga a kifejezés sem annak a magasztos tevékenységnek, megbízatásnak, elhivatásnak a jelölésére, amit a másoktól eltérően magasabb (és mélyebb) látással rendelkező alkotó, a teremtés energiáival kapcsolatos tevékenységeként végez. Mindent a Teremtés művével analóg tevékenységként. „*Mennyezőnek*” nevezte inkább magát, gondolva a kazettás mennyezetek olykor névtelenségbe burkolózó alkotóira, azok hagyományvonalára, akik „*a mennyezetet az égbolt felé festették*”, megidézve egyúttal az ég szent törvényeit is. Jól

tudjuk, az említetteken túl Csontváry felfogása állt a legközelebb hozzá: *"Legyenek a művészek apostolai a művészetnek – írja Csontváry - vagy menjenek más pályára. Vagy legyen valaki Isten szolgája és adja magát teljesen szolgálatba, vagy járjon más úton. (...) Mert a művészet célja: megtisztítani a lelket az anyagi salaktól, és fölkészülni az események magasabb szférájába. Ezért a művészet összeköti az érzéki világot az érzék fölötti ideálokkal. (...) A művész az anyagban mindig valamely magasabb isteni tulajdonságot éreztet a lélekkel. Jóságot, szépséget, igazságot, harmóniát. Ezeknek közvetlen kutatásával nemesíti a szívét."* Vagy, írja máshol: *"(...) ez a kiállítási anyag (...) hivatva van az isteni tekintélynek, az isteni természetben foglalt rendnek, a kinyilatkoztatásban rejlő ellenállhatatlan erőnek, s tekintélynek érvényt szerezni olyképpen, hogy a földön lévő képességek a csillagokhoz hasonlóak legyenek úgy, ahogy kisebb-nagyobb csillag ragyog az égen, kisebb-nagyobb szellem ragyog a földön."* (Csontváry Kosztka Tivadar)

Talán az egyik legfontosabb gondolati mag, csíra, mivel a kezdetek kezdetén eltalált, mi a tanítás, az átadás része volt felém, s ami korábban számomra is megrendítő felismerés volt: *„A művészet kapcsolatos a morállal – mondta Sándor -, morális felismerés”*. S talán csak én folytatom most így, gondolatait tovább szöve (s bár Ő maga is sokszor kifejtette ezt) - de a művészet az örök törvények, a szellem birodalmához kapcsolódik elsőrendűen. Abból nő ki voltaképp. Szellemi természetű, eredetű, s nem csupán céltalan hadonászás benső és ismeretlen, egyre kaotikusabbnak tűnő világunkban.

A művészet az igazság, a rend tiszta képét mutatja fel, mi önmagunk fénye is, ha nem is tudunk róla. De, kérdezhetnénk, mi a színekkel végzett tevékenység lényege, hogyan működik festő és szín kapcsolata, e teremtői tevékenységben?

Más összefüggésben egy alkalommal maga Sándor idézte saját festő-mesteremet, kivel kölcsönösen becsülték, tisztelték egymást, egy kiállítás (saját kiállításom) megnyitásakor: *„Művész? Ugyan kérem! Művészből sok van, Dunát lehetne rekeszteni velük... No, de festő, az a valami, ez az, ami kihalófélben van a mai világában!”* (Molnár Sándor)

A festő ugyanis – mint az Makoldi Sándor tevékenységéből is kiderül - az, aki szín-energiákkal dolgozik, s tudja, hogy voltaképp a létezés háttérsugárzása, metafizikai valósága az, ami e színeken keresztül megnyilatkozik a képeken. A festmény terében is, különösképp az absztrakt kép esetében; sőt, ott aztán valóban önállósult erővel bír, nincs alárendelve végképp semminek. *„A szín, muzsikává varázsolódott fény”* írta egykoron Johannes Itten. S hogy értsük a valódi festő tevékenységét, érdemes Goethe gondolatát is megidézni, akár két olvasatban is,

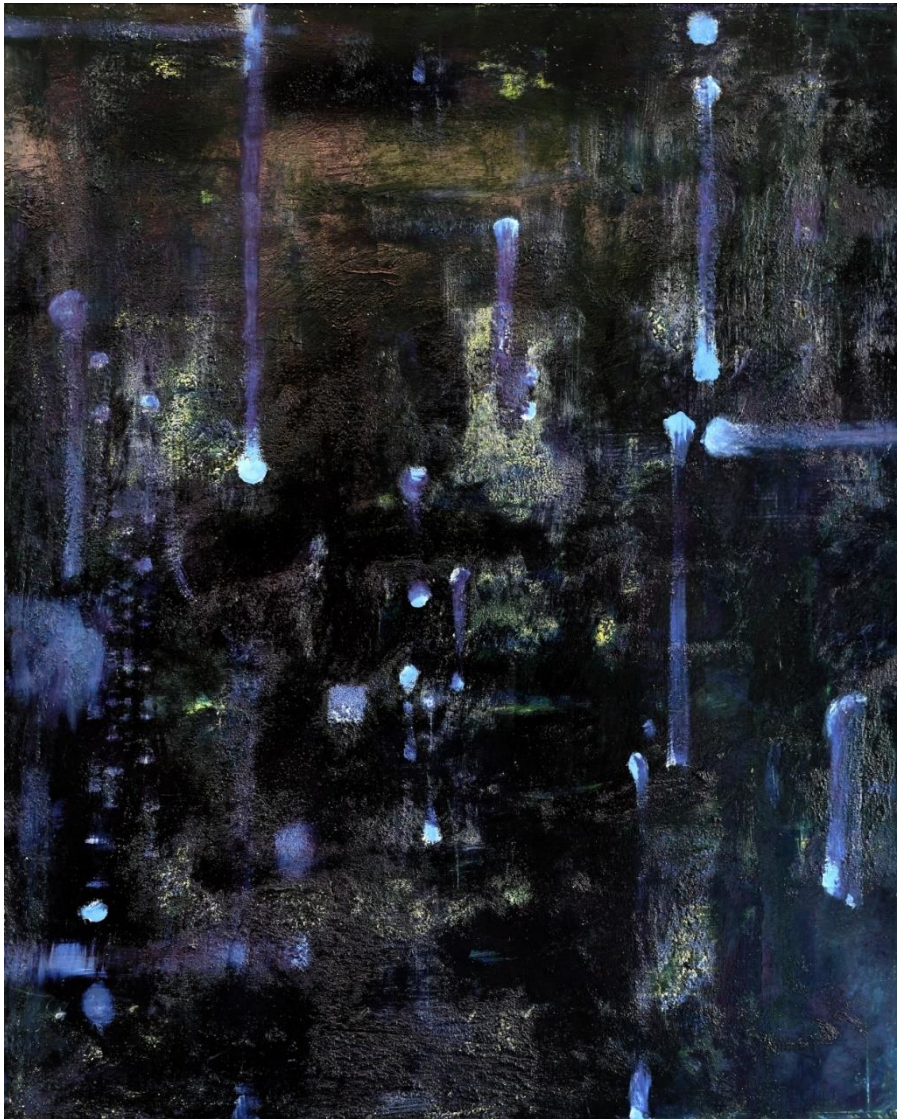
mert ez közelebb visz a kiállításon is látható absztraktnak mondott festői világhoz. Egyrészt, hogy „*A színek a fény tettei, tettei és szenvedései*” (más fordításban a szín a fény sorsa és szenvedése), másrészt pedig J. Ittent segítségül hívva „*A szín: élet. Színek nélkül halott lenne a világ. Őszeszmék a színek, a kezdettől fogva való színtelen fénynek és ellentétpárjának, a színtelen sötétségnek a gyermekei. Mint láng a fényt, úgy hozza létre a fény a színeket. A színek a fény gyermekei, a fény pedig a színek anyja. A fény, a világnak ez az ősjelensége a világ szellemét és eleven lelkét nyilatkoztatja ki a színekben.*” Vagy másként: „*A szín ősi lényege álomszerű csengés, muzsikává varázsolódott fény*”.

Mindebből következően a festő színenergiákat bocsát rendelkezésünkre, azokkal dolgozik, hogy melegedjünk azokban, vigasztalódjunk, merüljünk el például a fényben (az atyai szeretetben), vagy épp a jeges fagyvilág érzetét kelti bennünk, ami nem csupán természeti kép, hanem a bibliai „*külső sötétség*” félelmetes képe is lelkünkben. Az őskáosztól, az elhagyatottságtól való félelmünk jelképe is, de a Törvény képe, a polaritás, az erők és ellenerők világának manifesztációja, megjelenése is. A festészet arra is való, hogy megértsük, minden tényező, egyetlennek tűnő igazság, egyetlen tétel, egyetlen szín is csak egy másvalamihez képest nyerheti el végső értelmét, csakis egy viszonylatrendszer tagjaként. Ez a kontraszt és különbség (festői különbség is) a lényege szerint az, mely a világot alkotó erők szimbolikus drámájaként minden létesült életet áthat, s amelyben az Egy kettéhasadva, a létforgatagba tagozódva tapasztalhatja meg magát. E kettősségben élheti meg személyes sors-feladatát, sors-irányát. S e lét polaritását, kettősségét megtapasztalva lehetőséget kap arra is, hogy a háromban magasabb szintre lépjen, egyesülve kiteljesedjen. (Azt hiszem Sándor felfogásában a Család képe is eszerint alakul - akárhány tagúvá nemesedik is az - az idők folyamán, bárhogyan is sokasodik, a három képét hordozza mindvégig magában.)

Makoldi Sándor egyedülálló sajátossága volt festőként is, hogy minden egyes elemet, kifejezési formát, lehetőséget elvitt a végsőig, szellemi tartalommal szublimálva azt, pl. a festékszínek anyagi jellegzetességeit, vagy átvilágítva a felhasznált, „*újraírt*” motívumkincsen túl az alkotás elemi, primer gesztusait is úgy, hogy nem fogta vissza magát teremtőenergiákban egy pillanatra sem. Tobzódott anyagban, színekben, gesztusokban, s lendületével egyenes arányban alakultak képeinek méretei is. E tárlat a pályakezdő festő javarészt nagyformátumú munkáiba nyújt betekintést. Az alkotási folyamat maga, amennyire tudni lehet, nagy példaképek és saját megfigyelések, elképzelések, a tér-idő szemlélet sajátos, olykor egymásba gabalyodó útvonalaival követve zajlott, miközben a dolgoknak e végső megértése, ha mégoly

szembetűnő is volt, nem zárta ki, sőt felfokozta azt a rendkívül vehemens előadásmódot, energiatobzódást, melyet az itt látható munkákon is megfigyelhetünk.

S megfigyelhető az is, ahogy különös erővel, elszántsággal hatolt át az ifjú mester egymástól eltérő kifejezési formákon is, vagy építette egybe azokat, foglalta el helyét, fedezte fel egy-egy lehetőség mélységeit, miközben igazságszennedélye új és egyúttal ősi utakra sarkallta. A magyar anyanyelvű festészet megteremtésének ideája hajtotta egyre inkább Bartók és Kodály nyomdokain. Ezen út köztes, de szükséges és előremutató munkáival találkozunk itt, s a további út egy-egy iránya is szemléletesen sejlik fel. Csodálatosan idéződik meg pl. Bartók Béla - második és harmadik szimfóniájából és más munkáiból ismert - „*éjszaka zenéje*”, annak intimitása, hangulatisága több műben is.

Az éjszaka zenéje (100 x 120 cm)

1972.

A festmények java része – az akadémikusabb, illetve szürrealisztikus előzményeken túl - egy geometrikus és organikus világ leképeződése, melyek saját élmények megfogalmazásában öltöttek testet. „*Nem vezetett senki-semmi – nyilatkozta 2015 januárjában -, csak próbáltam az élményeim alapján megfogalmazni a gondolataimat. Egy utazást például, ami térben és időben történik, nagyon nehéz egy képen ábrázolni, erre az akadémista tudás nem ad módot. Kezdetben voltak kicsit szürreálisabb, vagy nonfiguratív képeim. Próbálták így-úgy kategorizálni, miközben csak kerestem a kifejezés lehetőségét.*”

Hogy mi az absztrakt, s egyben szakrális jelentőségű mű, s mi a szerepe és jelentősége életünkben, s hogyan működik? Álljanak itt a barát és pályatárs idevonatkozó gondolatai: „*Tudniillik, nagyon egyszerű társadalomban mérni magunkat, de iszonyatosan jelentéktelen.*” – mondja Földi Péter festőművész. „*A kozmosz viszonylatában mért ember az, aki igazán meg tudja jeleníteni magát. És ennek a kozmosz mértéknek a szakralitásában, ha megtalálom a keruboktól őrzött világot, akkor megtalálom azt a szellemiséget (is), aminek a mentén fölemelem a lelkemet ahhoz a mértékhez, amit a kozmosz mértékül szabott, amit az isten mértékül szabott. Most ebben a helyzetben már nagyon nem lehet konkrét motívumokat festeni: csak absztrakt motívumokat lehet festeni.*”(…), „*Megfogni, megérteni azt a fajta végletes végtelenséget, ami mentén már nem tudok nem emberi minőségként jelen lenni. És nem tudok nem a kozmosz gyermekeként jelen lenni, és nem tudok nem az Isten fiaként jelen lenni. Tehát, megfogni a végtelenség örökérvényűségét – szóval, valami ilyesmi az absztrakt festészet.*” (Földi Péter)

S ha a kortárs nyugati művészet és az anyanyelvi szintű magyar művészet problematikájával, létjogosultságával, egyetemességével most nincs is időnk foglalkozni már, álljon itt egy gondolat Karátson Gábortól, mely érthetővé teszi azt a problémát/dilemmát, mit Makoldi Sándor is látott, s abból kiutat keresett: „*A modernitás az ember képalkotó képességének a zavarásával függ össze.*” (Karátson Gábor)

Makoldi Sándor aznap hajnalban született, 1945. augusztus 6-án, amikor ledobták az atombombát. „*Komolyra fordítva a szót – mondta egyszer -, ez a nap azért is festőnek való, mivel a kereszténységben Jézus színeváltozásának napja, amikor a tanítványainak isteni mivoltában is megmutatkozott, s ez olyan fényességet jelentett, hogy a tanítványok a földre estek. S gondoljunk csak arra, mekkora fényességgel járt az atomrobbanás is...*”

Adja Isten, hogy nyilatkozzanak meg számunkra is így, szellemi fényben a műveid,
Kedves Sándor!

2019. augusztus 6.

Tarnóczi József